

FONEMINIS, AUDIOVIZUALINIS IR PATYRIMINIS UGDYMAS MOKANT IŠ UŽSIENIO GRĮŽUSIUS/ ATVYKUSIUS IR UKRAINIEČIŲ VAIKUS (1 dalis)

Justina Valterė
logopedė metodininkė ir specialioji pedagogė
2023-09-29

Foneminė klausa – tai gebėjimas iš klausos skirti kalbos garsų akustinius požymius, pvz., [p]-[b], [k]-[g] duslumą ir skardumą, [i]-[y], [u]-[ū] trumpumą ir ilgumą, [o]-[uo], [è]-[ie] siaurumą ir platumą bei kitus skambėjimo skirtumus.

Kas nutinka, jei vaiko foneminė klausa yra neišlavėjusi?

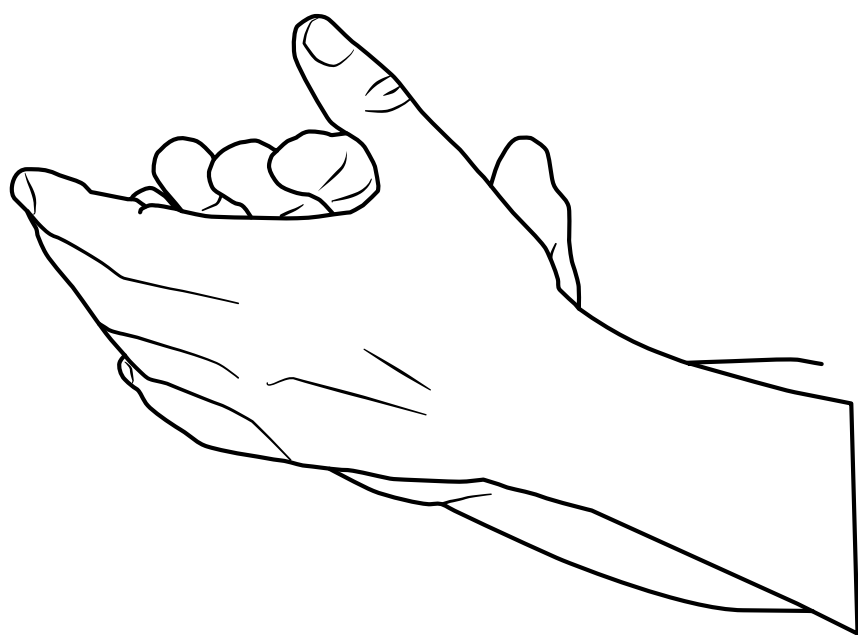
- Vaikai, turintys neišlavintą foneminę klausą, **kalbėdami daro įvairių garsų keitimo klaidų, o rašydami keičia atitinkamas raides.**

[illegible]

Girdimojo suvokimo lavinimas per žaidimą

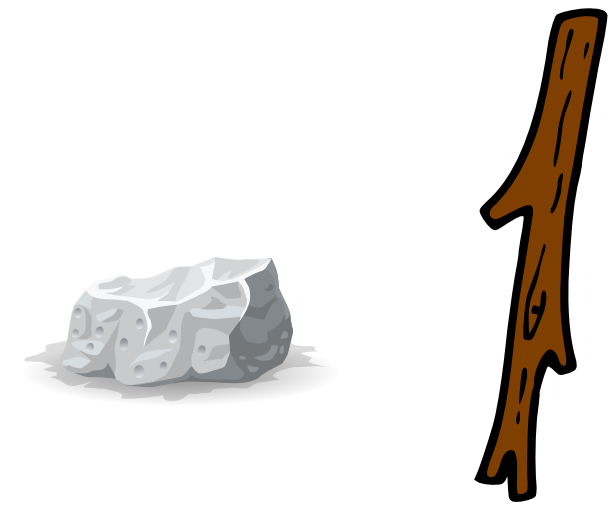
Surask paslėptą daiktą.

Uždenkite vaikui akis, paslėpkite kokį nors daiktą į spintelę ar už kėdės. Vaikas turi rasti paslėptą daiktą pagal jūsų plojimą ar kitą signalą. Jei daiktas arti – plojama greitai, jei toliau – lėtai.

NEKALBINIŲ GARSŲ ATPAŽINIMAS

- **Tekštelėjimas.** Vienu atveju į vandenį tekštelėkite akmenuką, kitu – šakelę. Išgirdęs, kad tekštelėjo akmenukas – jūsų vaikas iškelia akmenuko paveikslėlį, kad tekštelėjo šakelė – šakos paveikslėlį.
- **Tono ilgumo skyrimas.** Jums reikės švilpuko, pūskite jį vienu tonu, po to staiga pradėkite pūsti stipriau, vienu tonu pakelkite. Vaikas turi braukti brūkšnį, kol laikosi tas pats tonas, kai tonas pasikeičia, prieš tai brėžta tiesi linija pakyla į viršų.
- **Piešimas pagal ritmą.** Grokite dūdele – kai pūsite ištisai, be trūkčiojimo, vaikas tegul piešia liniją, kai trumpais pūstelėjimais – taškus.

ĮRAŠO SKYRIMAS

Gyvūnų garsai: Išklausius vaikas turi įvardyti, koks gyvūnas skleidžia šiuos garsus.

Įvairiūs aplinkos garsai: mašinos burzgimas, fejerverko sprogimas, telefono skambėjimas, jūros ošimas, smarkus lijimas, medžių ošimas, popieriaus plėšymas.

Lavinant vaiko girdimąją atmintį naudinga pateikti nesudėtingas **žodines instrukcijas**.

Suplok ir atsitūpk.

Uždaryk duris ir nueik prie lango.

Atsisėsk, užmerk akis ir pakelk rankas.

Pakelk rankas, kai atsisėsi.

Po to, kai uždarysi duris, nueik prie lango.

Užsimerk, kai atsisėsi.

Uždaryk duris ir ateik pas mane.

KALBOS GARSŲ SKYRIMAS

- **Garsų ilgumas.** Tarkite kurį nors garsą (pvz., A). Vaikas garso tarimo ilgumą turi imituoti judesiais. Kai garsą tarsite ilgai, tegu vaikas rankas tiesia į šalis, kai trumpai – rankas suglaudžia. Arba tariant garsą ilgai, vaikas brėžia ilgą liniją, jums tariant trumpai – brėžia trumpą liniją.
- **Ilgai ir trumpi žodžiai.** Reikės skirtingo ilgio juostelių: ilga juostelė žymi ilgus žodžius, o trumpa juostelė – trumpus. Išgirdęs žodį, vaikas pakelia žodžio ilgumą atitinkančią juostelę (žodžių pavyzdžiai: aš, traukinys, neš, telefonas, prieš, arbatinukas, mes).

Rekomenduojami pratimai foneminei klausai lavinti:

- **Suploti ar kitaip signalizuoti** (barkšteletėti pieštuku į stalą, treptelėti koja ir pan.) išgirdus žodyje nurodytą garsą (s: saga, lapė, rasa, mėsa, košė, kaspiniai, vasara, mergaitė, miškas, kiškis...)
- **Nustatyti žodžio pirmą garsą:** ežys - e, ėda – ė, ietis – ie, bulvė – b, dangus - d.
- **Nustatyti žodžio paskutinį garsą:** katė – ė, saga – a, namas – s.
- **Sugalvoti žodžių, prasidedančių nurodytu garsu:** e – eglė, ežeras, ešerys ir t.t.
- **Grupuoti žodžius pagal juose esančias panašiai skambančių garsų poras:** e-ė, ė-ie, o-uo, p-b, t-d, b-d, k-g, z-ž, s-š, i-y, u-ū.

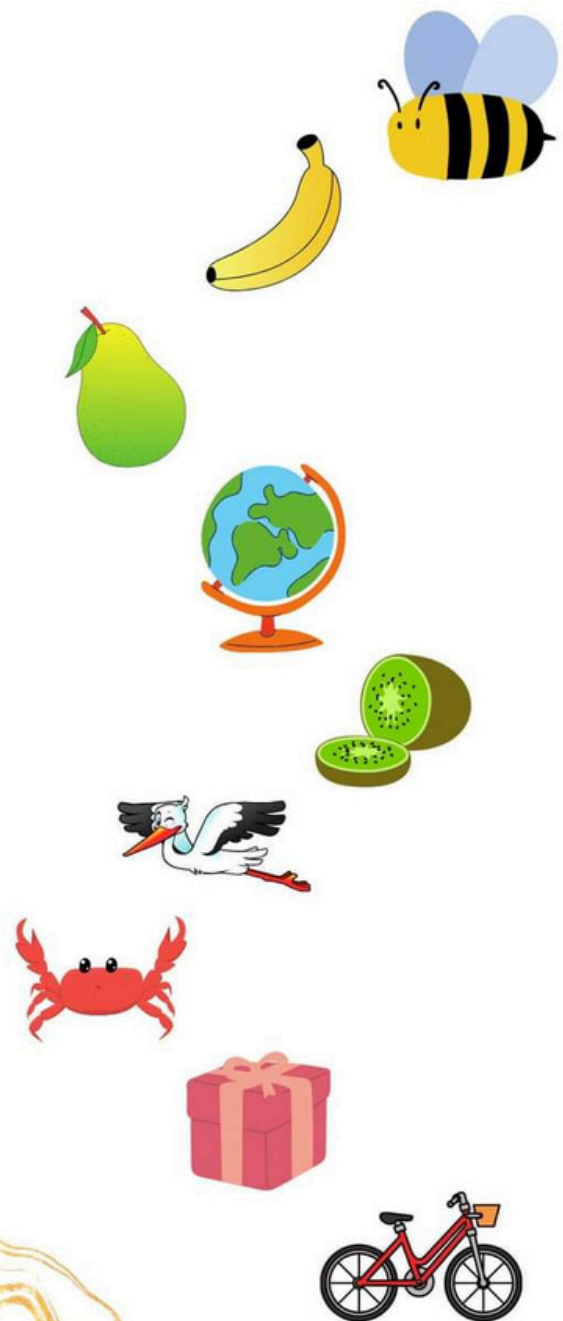
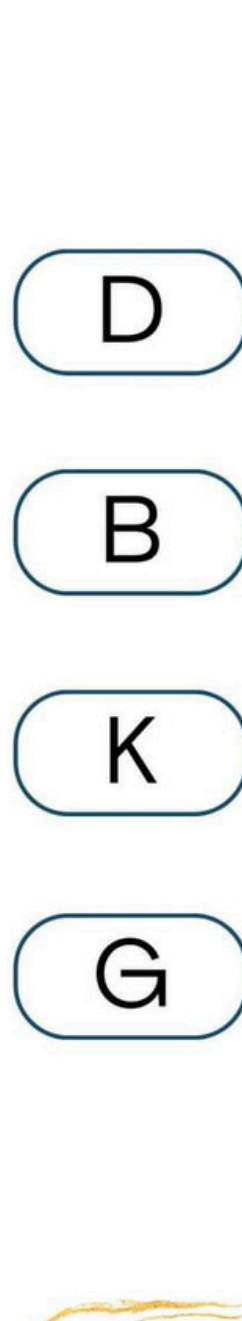

Diferencijuojant kalbos garsus, labai parankus žaidimas, siūlantis paaiškinti, kuo skiriasi žodžiai, turintys labai panašią garsinę struktūrą, pvz.: puvo - buvo, paltas - baltas, kalva - galva, kelia - gelia, tušas - dušas, musė - mušė, karvė - kalvė ir t.t.

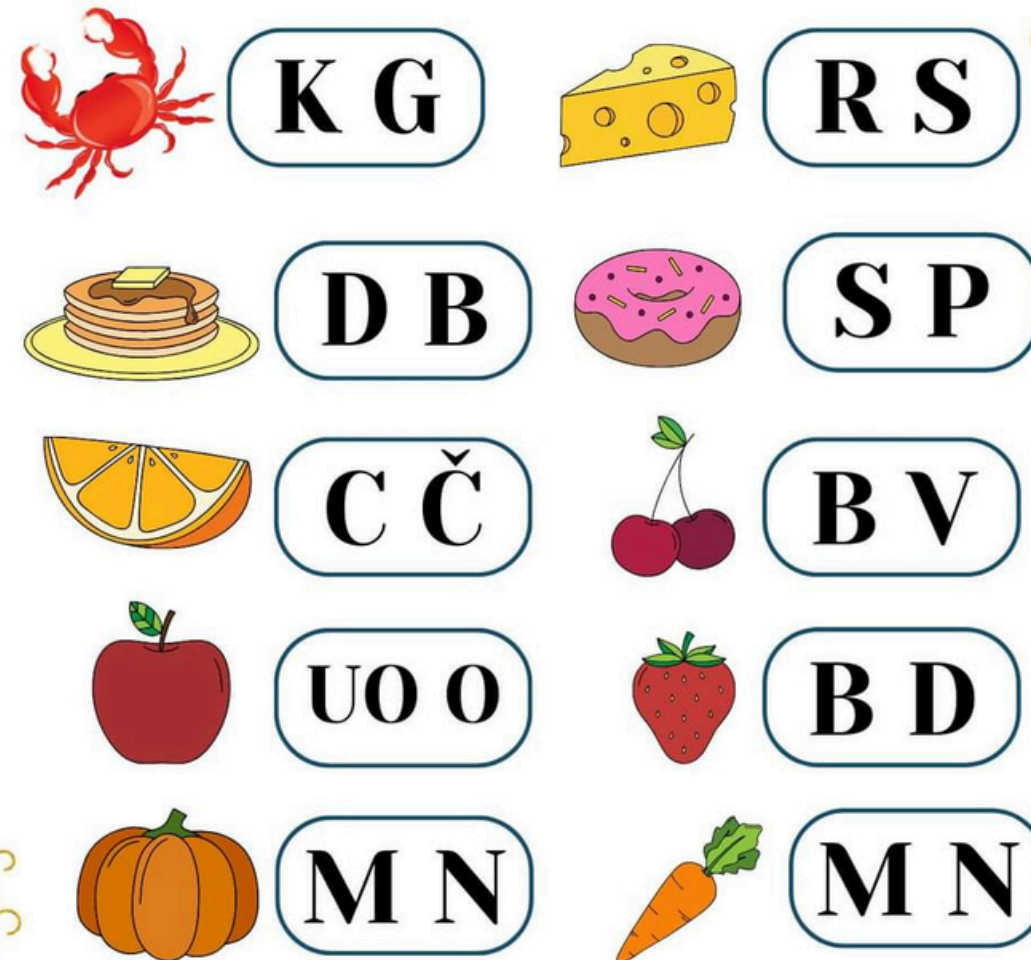

Foneminę klausą lavinčios užduotys

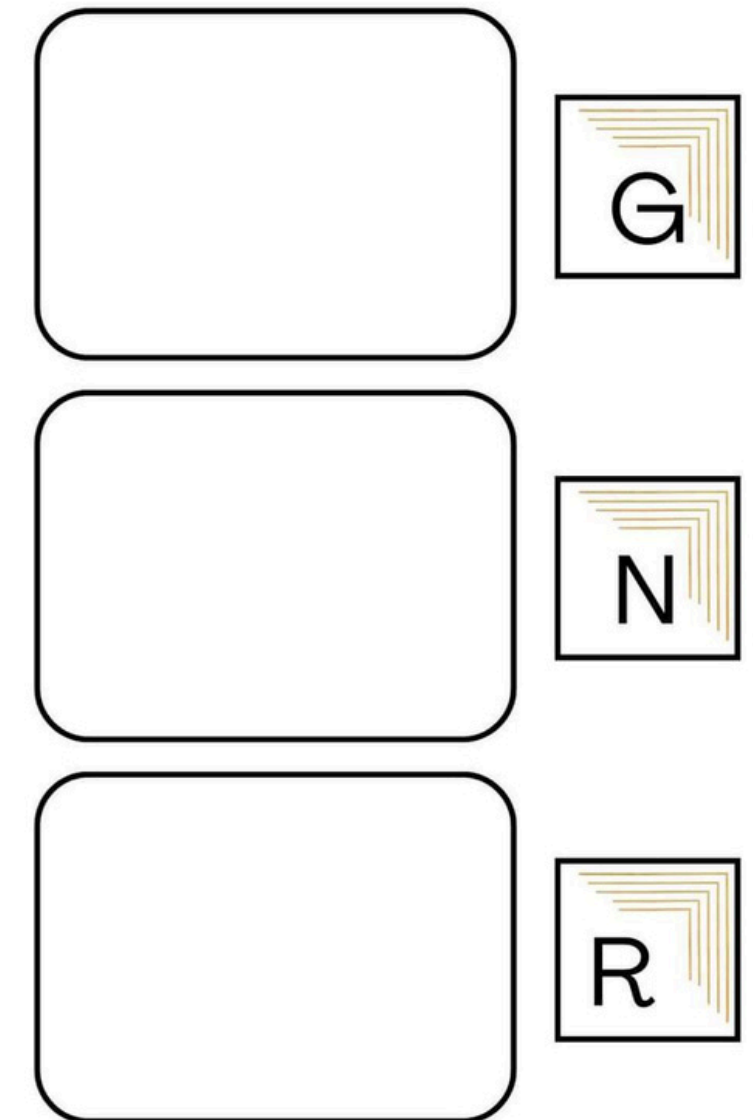
ĮVARDINK KAS YRA PAVAIZDUOTA IR SUJUNK
PAVEIKSLĖLĮ SU RAIDE, KURIA PRASIDEDA ŽODIS.

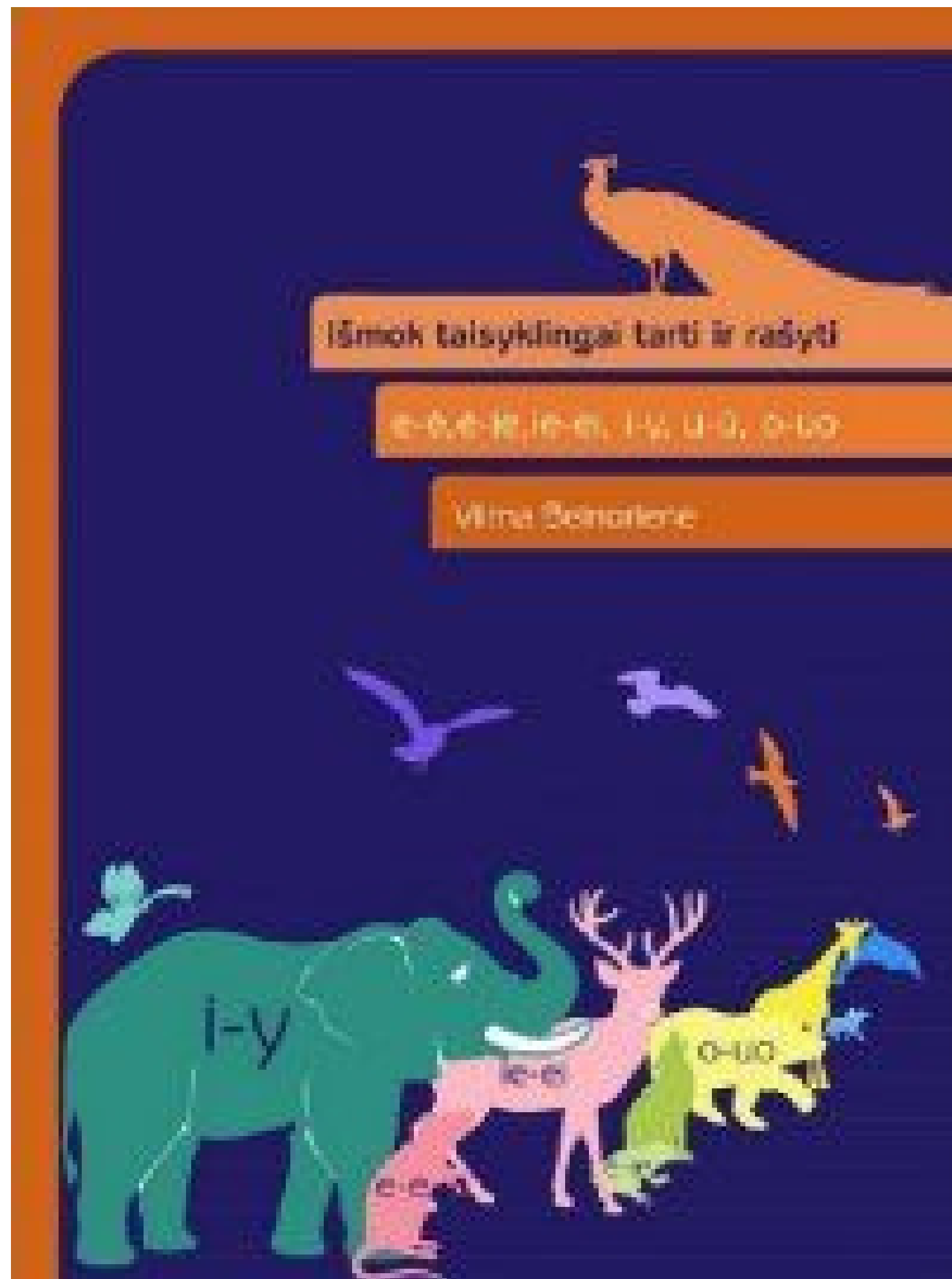

KOKIA YRA PIRMA
PAVAIZDUOTO ŽODŽIO
RAIDĖ?

NUPIEŠK DAIKTĄ, KURIS PRASIDEDA
PARAŠYTA RAIDE.

Saujos metodas

Garsas

Raidė

Skiaemuo

Žodis

Sakinys

Pėdos metodas

Žingsnio metodas

Kaladėlių panaudojimas mokant garsų tarimo ir lietuvių kalbos

Garsas

Raidė

Skiemu

Žodis

Sakinys

Lauko lobio paieškos

SURASK IR PAŽYMĖK VISUS
IŠVARDINTUS DAIKTUS

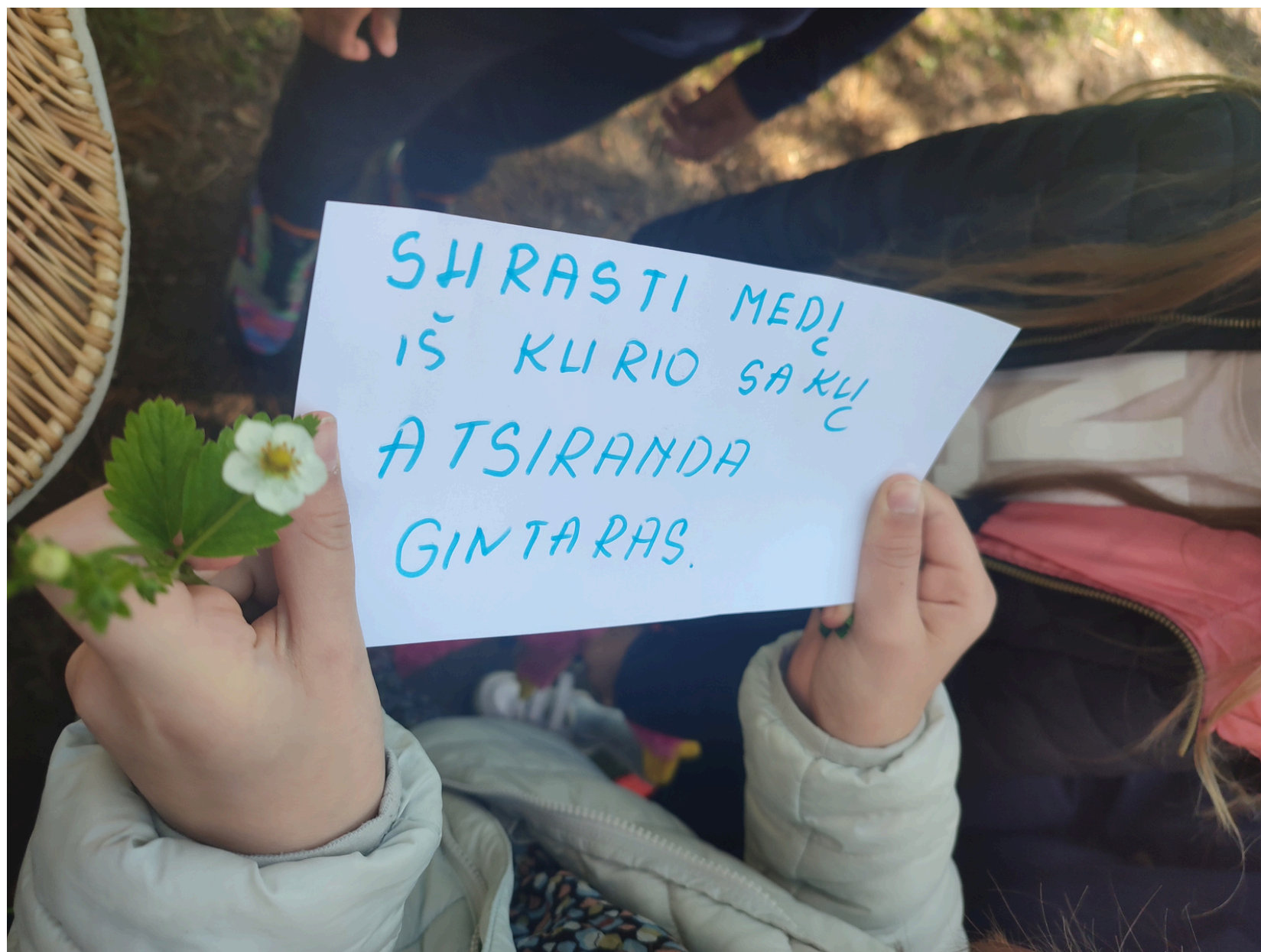
- ☐ ŠAKĄ, ILGESNĘ NEI TAVO RANKA
- ☐ AKMENĮ, SU DĖMELE ARBA SKYLUTE
- ☐ GELĘ
- ☐ PLOKŠČIĄ AKMENĮ
- ☐ 10 ŽOLĖS STIEBELIŲ
- ☐ KĄ NORS, SU KUO MĖGSTI ŽAISTI
- ☐ ŠIUKŠLĘ KURIĄ GALIMA PERDIRBTI
- ☐ KĄ NORS, RUDO
- ☐ KĄ NORS, SUNKAUS
- ☐ KĄ NORS, LABAI LENGVO
- ☐ KĄ NORS, KAM REIKIA SAULĖS IR ŠILUMOS, KAD AUGTŲ
- ☐ DAIKTĄ, MAŽESNĮ UŽ TAVO NYKŠTĮ
- ☐ KĄ NORS, KAS PRASIDEDA RAIDE K
- ☐ KĄ NORS, LABAI SKANIAI KVEPIANČIO

Namų lobio paieškos

SURASK, SURINK IR PAŽYMĖK VISUS
IŠVARDINTUS DAIKTUS

- ☐ ŽAISLĄ SU RATAIS
- ☐ KNYGĄ, SU TAVO VARDŲ PIRMA RAIDE, PAVADINIME
- ☐ DVI VIENODAS KOJINES
- ☐ 2 DAIKTUS, KURIE YRA ŽALI
- ☐ KĄ NORS, LABAI MINKŠTO
- ☐ ŽAISLĄ, MAŽESNĮ, NEI TAVO RANKOS
- ☐ KĄ NORS, APVALAUS
- ☐ KNYGĄ SU SKAIČIAIS JOJE
- ☐ 5 LEGO DETALES, KURIOS YRA VISOS SKIRTINGOS
- ☐ NUOTRAUKĄ TO, KURĮ LABAI MYLI
- ☐ DAIKTĄ, KURIS TAU ŠVELNUS IR MALONUS
- ☐ ŽAISLĄ, KURIS YRA TRIJŲ SKIRTINGŲ SPALVŲ
- ☐ SAVO PATĮ MYLIMIAUSIĄ ŽAISLĄ

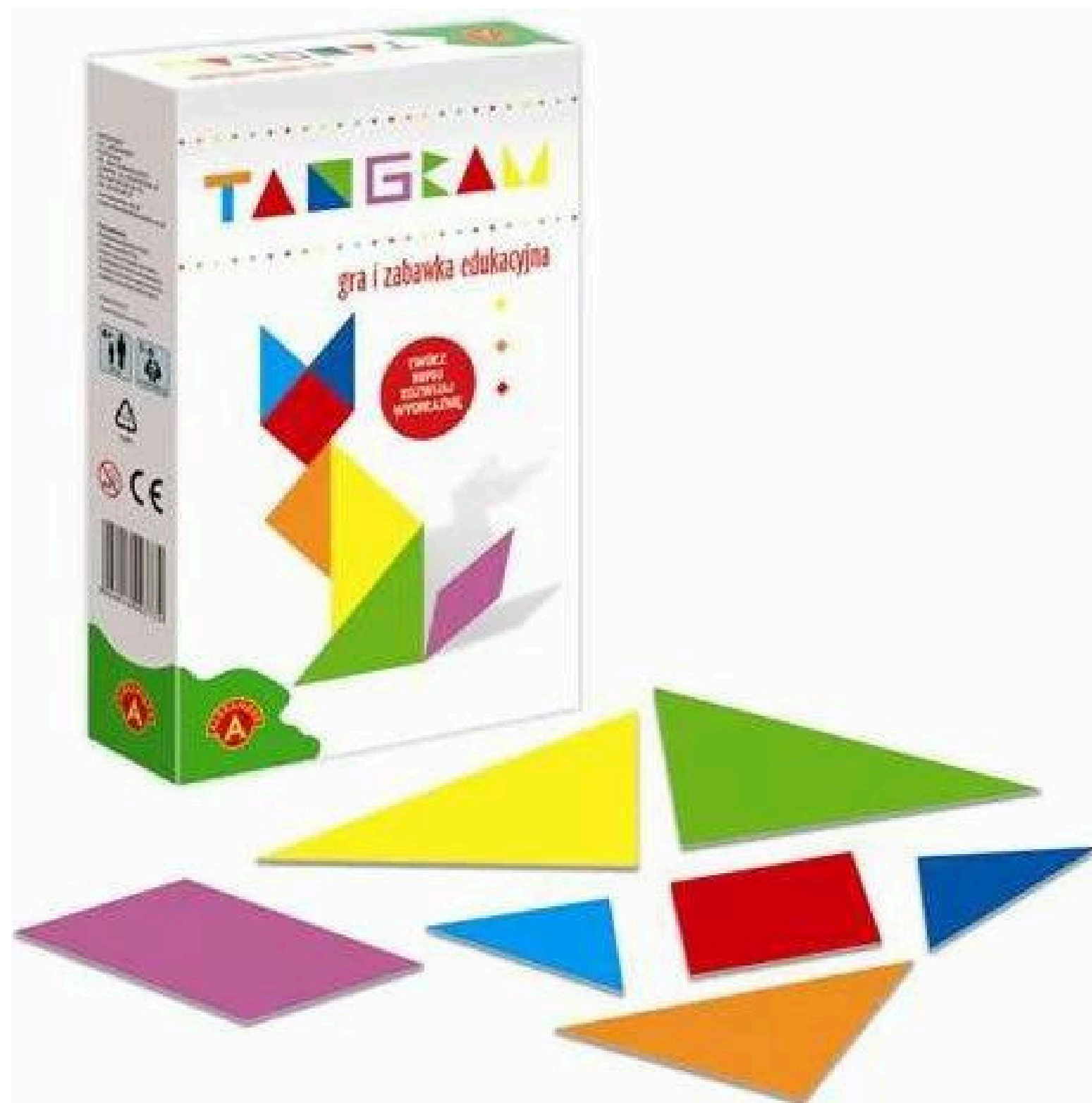
"Lobio ieškojimas" lietuvių kalbos pamokoje

Pojūčių panaudojimas mokant lietuvių kalbos

TANGRAMOS IR KALBINIS LAVINIMAS

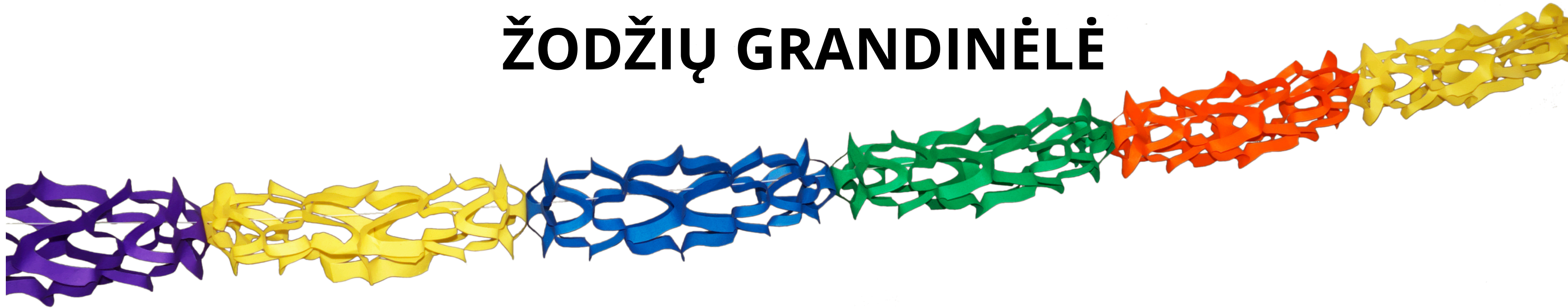
MESK KAULELĖ- TARK ŽODELĖ

Šviesos stalo panaudojimas lavinant kalbinius gebėjimus

ŽODŽIŲ GRANDINĖLĖ

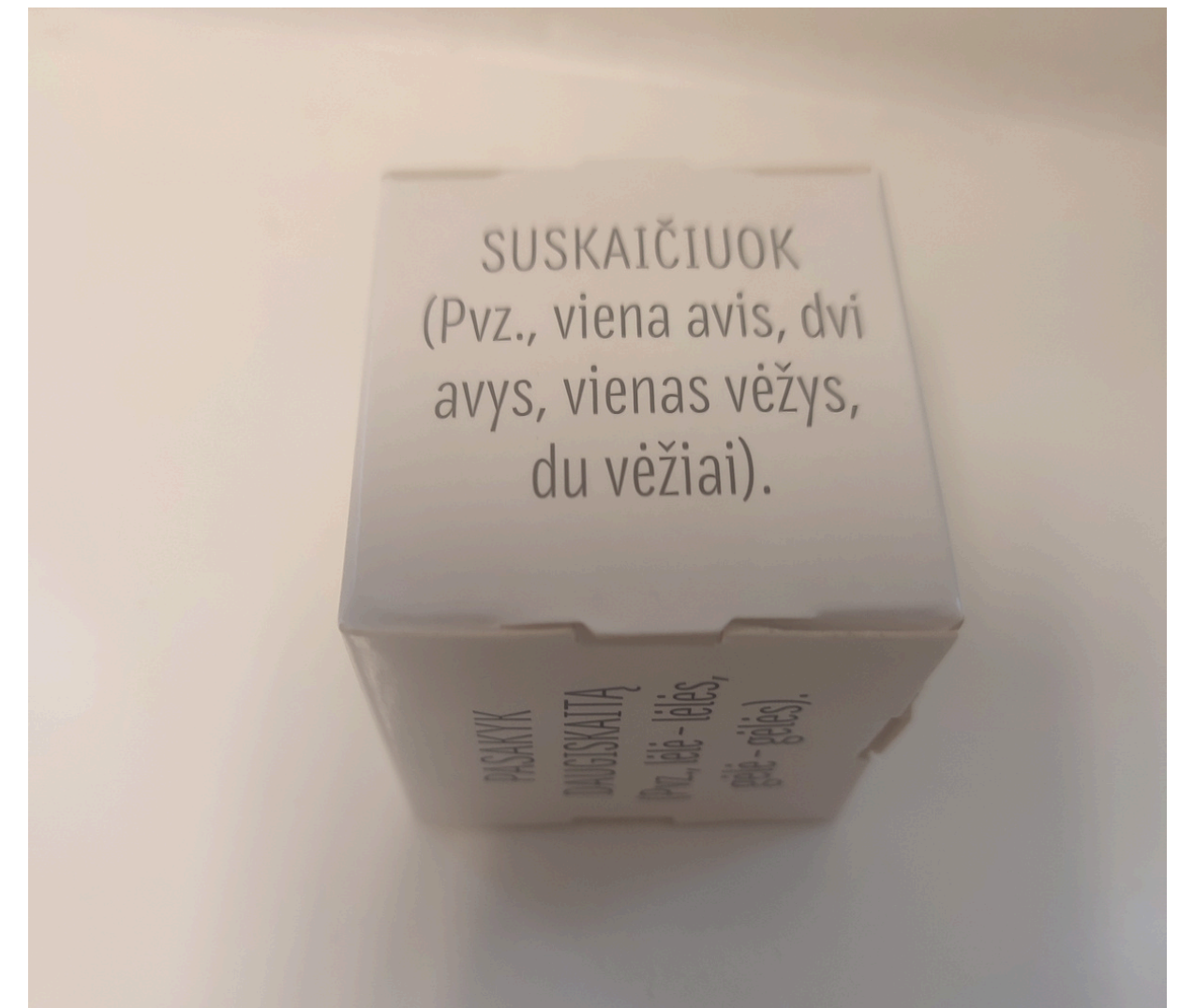
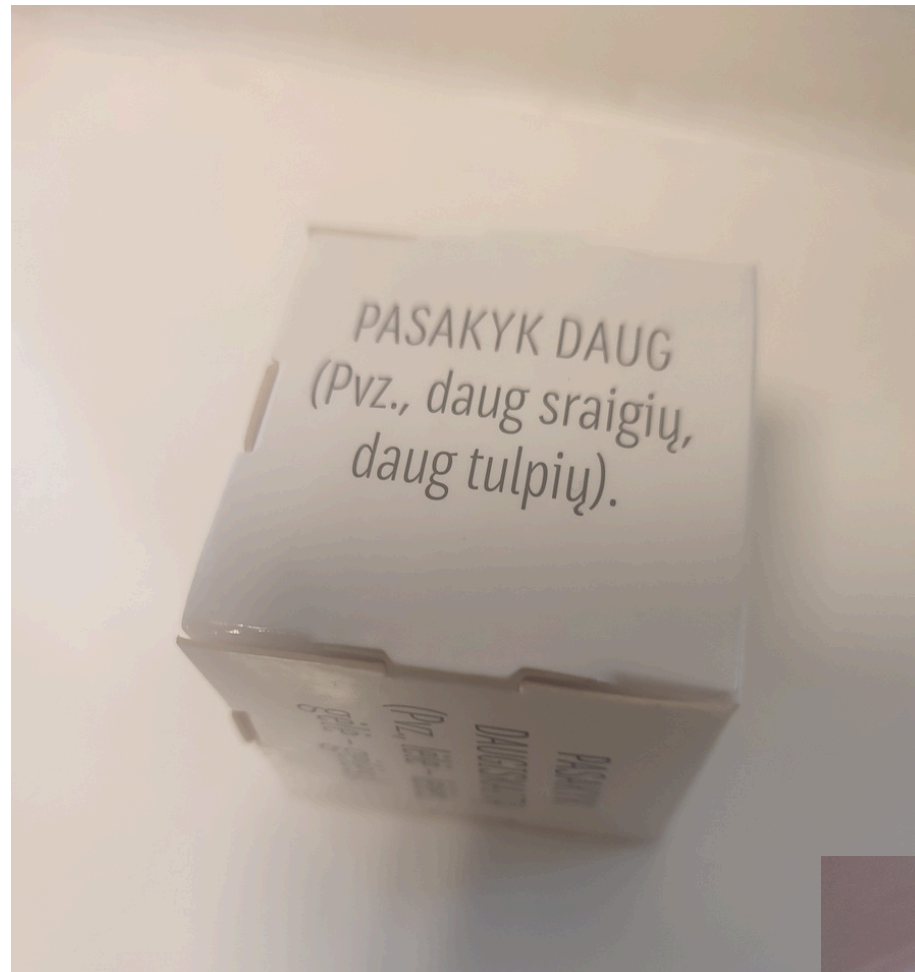

PVZ. Daiktavardis: SAULĖDŽIOSODASLYVAKISIJONAS

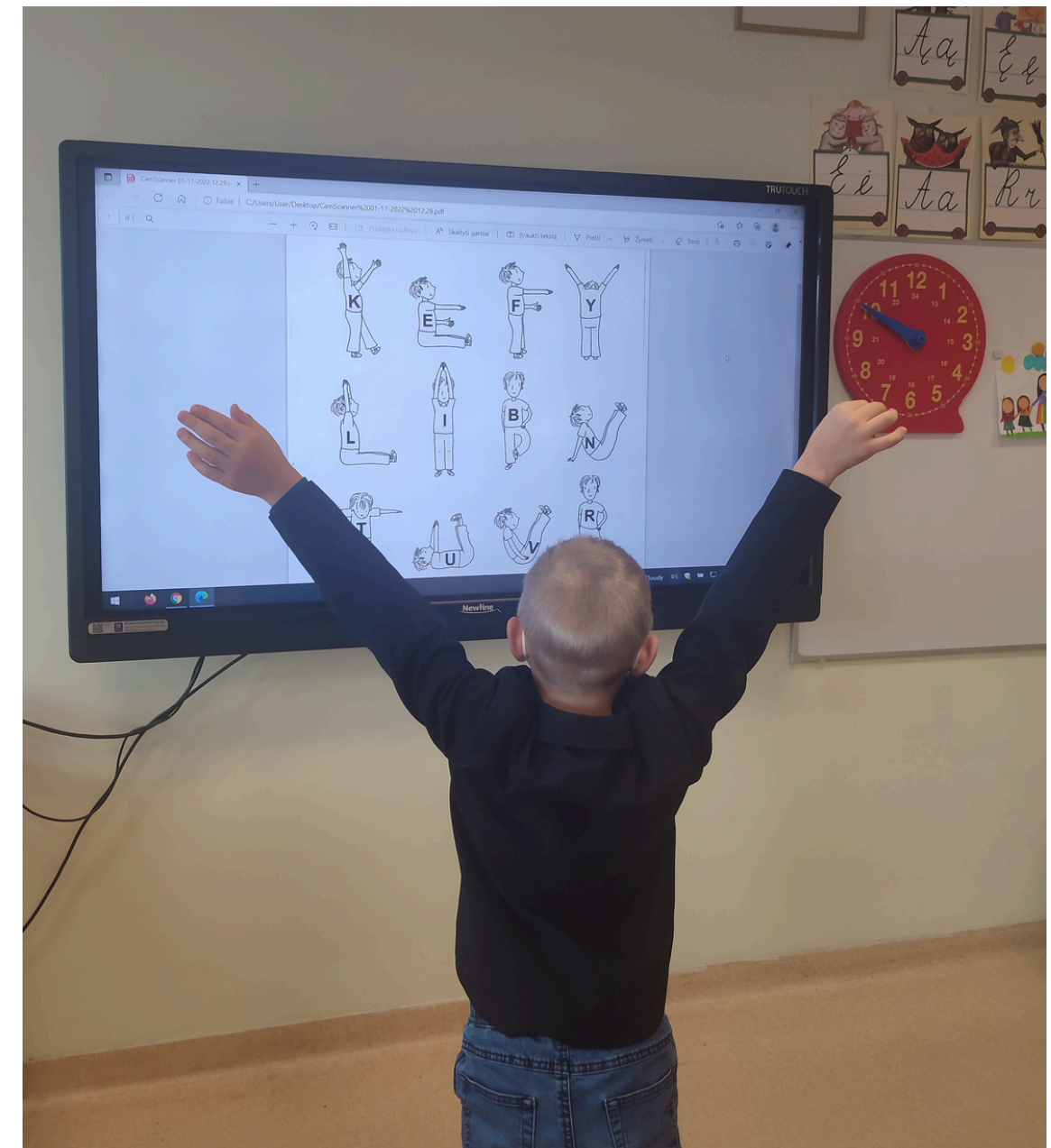
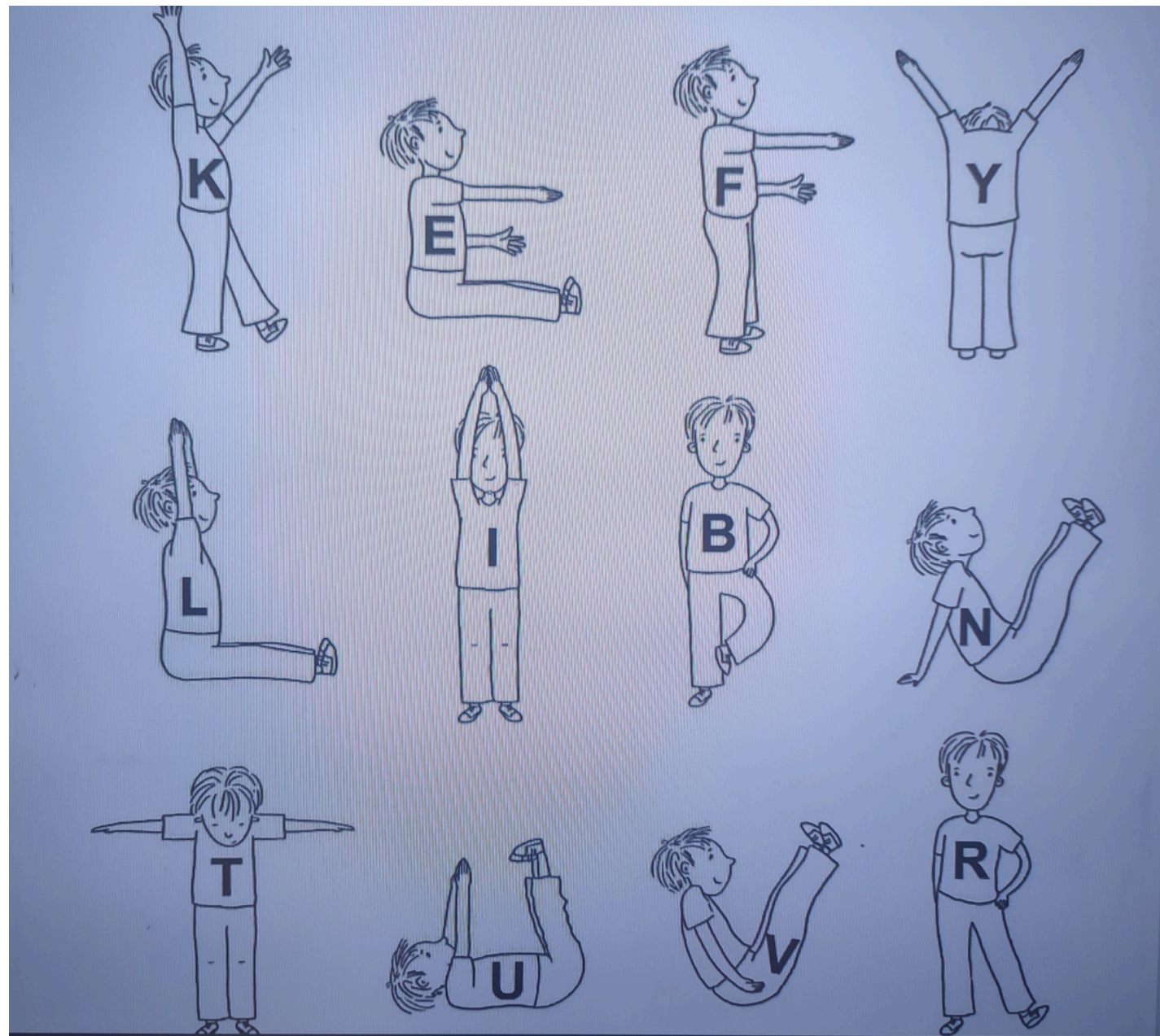
Veiksmažodis: EINATBĖGOŽIUOJAS

Būdvardis: GRAŽUSKANUSOTUSTORAS

„STEBUKLINGI KUBAI“

Kinestetinė vizualizacija

Žaidimas „Žodžių ir paveikslėlių lenktynės“

Žaidimo rinkinį sudaro: 4 (dvišios) lentos: fauna – gyvūnija (rožinė spalva); flora – augalija (mėlyna spalva); butis (geltona spalva); apibendrinančios sąvokos (žalia spalva), 162 kortelės su paveikslėliais ir kitoje pusėje parašytais žodžiais.

Žaidimo eiga: pasirenkama lenta – tema, pagal kurią norima žaisti, ir jai priklausančios kortelės su paveikslėliais. Žaidimo organizatorius – pradedantysis gali būti bet kuris vaikas. Galima ir išsiskaičiuoti, gali būti vyriausias žaidėjas ir pan.

Žaidimo tikslai:

Turtinti aktyvų žodyną.

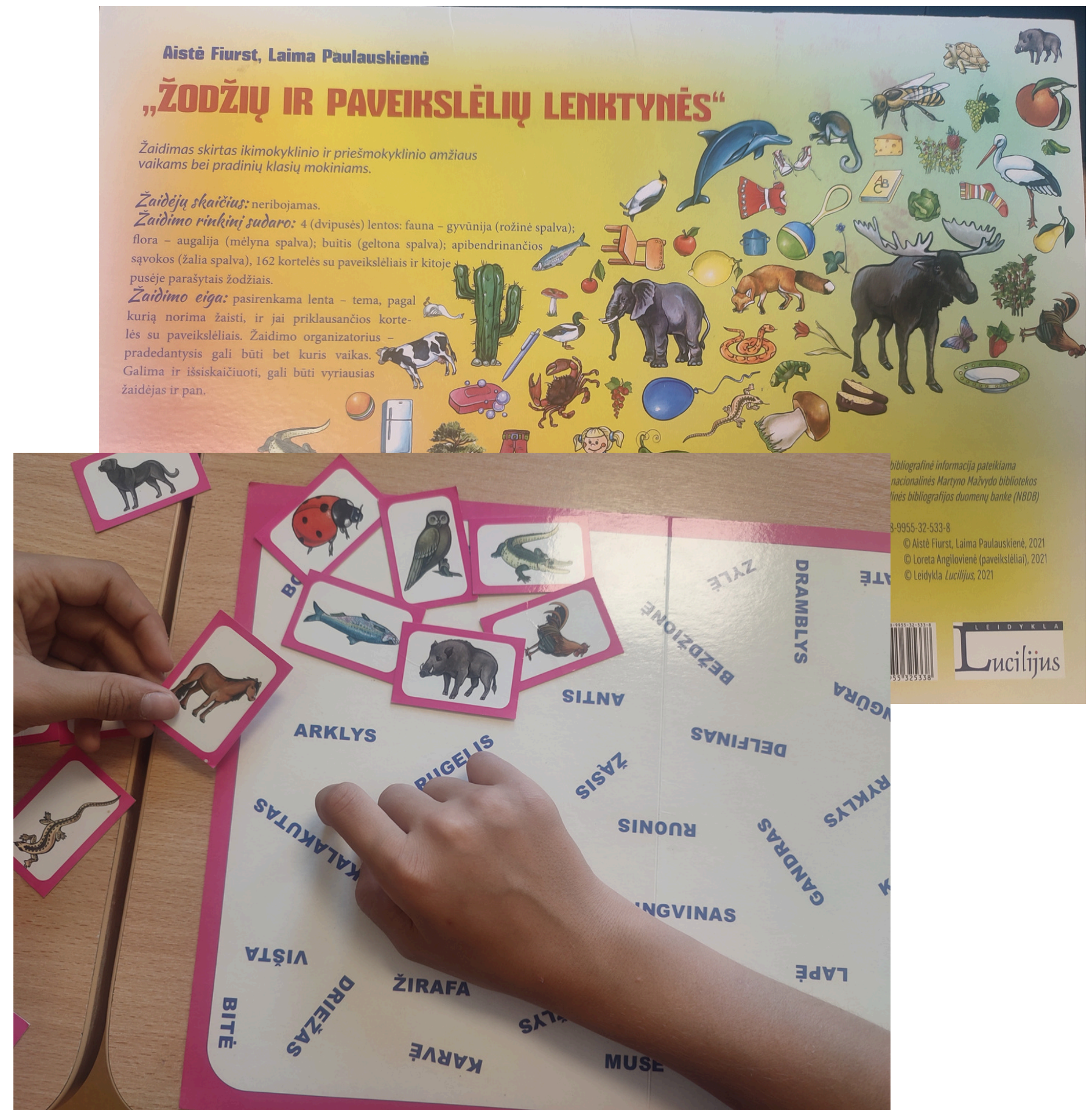
Išvairinti vaikų kalbinę raišką mokant apibendrinamųjų sąvokų.

Lavinti atmintį, dėmesį, pastabumą.

Plėsti pažintinės veiklos gebėjimus.

Sieti žodį su paveikslėliu ir atvirkščiai.

Lavinti emocinio intelekto pradmenis, t. y. bendravimo įgūdžius, gebėjimą džiaugtis pergale ir pozityviai priimti pralaimėjimą.

Lavinantis žaidimas „Dobble“ - reakcijos žaidimas vaikams ir suaugusiems.

Laviname šias savybes:

1. Pastabumą.
2. Vikrumą.
3. Rankų koordinaciją.
4. Akių koordinaciją.

Tačiau galite ne tik lavinti savo sugebėjimus, bet panaudoti žaidimą ir kaip mokomąją priemonę. Su jaunesniais žaidėjais galime mokytis įvairių daiktų pavadinimų.

Tarties lavinimo ir fonetinės grafikos ugdymo dėmė

KAS YRA ŠVEPLAVIMAS?

Dauguma švepluojančių vaikų garsą, kurio nemoka ištartti, pakeičia kitu – lengviau tariamu, panašiai skambančiu: „šaka – saka“, „ratas – latas, jatas“; „galva – gauva“; „joja – liolia“ ir pan.

Daugelis vaikų tarties
trūkumų išnyksta
savaime, kai jie sulaukia
4–5 m. Toks šveplavimas
vadinamas fiziologiniu.
Tai natūralus vaiko raidos
reiškinys, atsirandantis
dėl nepakankamai tikslių
kalbos padargų judesių,
nelaikomas kalbos
sutrikimu, vystantis kalbai
pranyksta savaimė.

**Švepluoja tėvai –
švepluos ir vaikas**
Jeigu švepluoja
tėvai, didelė
tikimybė, kad
švepluos ir jų
vaikai, tai lemia
ne tik genetika,
bet ir ydingas
pavyzdys.

Trumpas liežuvio pasaitėlis

Tėvai labai jaudinasi, jei
vaiko trumpas liežuvio
pasaitėlis, kuris gali
trukdyti taisyklingai ištarti
garsą. Nereikia tikėtis
stebuklų, kad pakirpus
liežuvio pasaitėlį vaikas
ims ir prakalbės. Jei
trumpas liežuvio
pasaitėlis, jį reikėtų
pakirpti apie penktuosius
metus – ir tai tik tada, jei
trukdo kalbai.

Sąkandis taip pat turi
įtakos tariant garsus,
todėl jei vaikas
švepluoja, reikia ir
ortodonto konsultacijos.
Jis gali vaikui išrašyti
dėvėti kabes, kapas ir
kt. Sąkandžio trūkumai
sėkmingiausiai šalinami
vaikams nuo 5–6 m.
(išdygus nuolatiniams
dantims) iki 12–15 m.
Žandikaulio deformaciją
ir sąkandžio trūkumus
šalina chirurgas
ortodontas.

Dėl adenoidų (išvešėjęs nosiaryklės limfoidinis audinys), o niekas nepastebėjo, kad yra tokia bėda. Įsivaizduokite, vaikas jaučiasi tarsi lėktuve, jam nuolat užgultos ausys ir jis negali gerai girdėti garsų, tai kaip gali gerai kalbėti?

Kalbą trikdo ir akių bėdos, ypač toliaregystė, kai vaikas blogai mato, sutrinka regimasis suvokimas, drauge – ir girdimasis. Jeigu vaikutis suglebęs, turi kažkokių ortopedinių bėdų, tai taip pat gali būti žalinga kalbai. Tarkime, „r“ garsui ištartį reikia nemažai ekspresijos, jėgos.

Pariangiamieji pratimai. Tegul vaikas:

- Pučia vėjo malūnėlį, armonikėlę, dūdelę, muilo burbulus smarkiai atkišęs lūpas į priekį.
- Lūpas įtempia šypsenei, po to atkiša į priekį. Šį pratimą pakaitomis tegul atlieka kelis kartus.
- Iškiša platų liežuvį. Jį kelia į viršų ir uždengia viršutinę lūpą.
- Aplaižo viršutinę lūpą, pabando liežuviu pasiekti nosį, liežuviu suskaičiuoti dantis.
- 'Palaka pieną' kaip katytė laka.
- Liežuvio galiuku pirmyn – atgal liečia kietąjį ir minkštąjį gomurį.

Smulkiosios motorikos lavinimo pratimai

Jau seniai nustatyta, kad lavinant smulkiąją rankų motoriką gerėja ir kalbinė motorika.

Smulkiosios motorikos lavinimo užduotys:

- piešimas, spalvinimas, kirpimas;
- lipdymasiš plastilino, tešlos minklės;
- virvučių varstymas į skylutes;
- mozaikų dėliojimas;
- konstavimas (LEGO konstruktoriai);
- sagučių ar kitų daiktų dėliojimas į dėžutę (galima mesti pro skylutę);
- karolių vėrimas ant virvutės;
- lanksčių vėlučių pynimas;
- sunerti plaštakas ir sukti nykščius ratu;
- barbenti pirštus stalą (grojam pianinu);
- gniaužti rankas į kumštį ir atleisti. Abi kartu, paskui pakaitom.

Garsų tarimo mokymas vyksta tam tikru nuoseklumu.

- Iš pradžių vaikas mokomas taisyklingai išstarti **atskirą garsą**;
- garsas įtvirtinamas **skiemenyse**;
- garsas įtvirtinamas **žodžiuose ir sakiniuose**.
- Paskutinis etapas – įtvirtinti garsą **kasdienėje kalboje** ir išmokyti jį atskirti nuo panašiai skambančių garsų. Svarbu lavinti ir foneminę vaiko klausą, t. y. gebėjimą išgirsti nurodytą garsą skiemenyse, žodžiuose ir sakiniuose.

Garsų tarimo mokymas

1. Pamėgdžiojimas
2. Mechaninis garsų pastatymas
3. Mišrus būdas

Fonetinė grafika

PA BA BUM

Pradedame apačioje kairėje.

Su smiliumi ir didžiuoju pirštu imituojamas
žygiavimas:

Pa-pa-pa-pa...

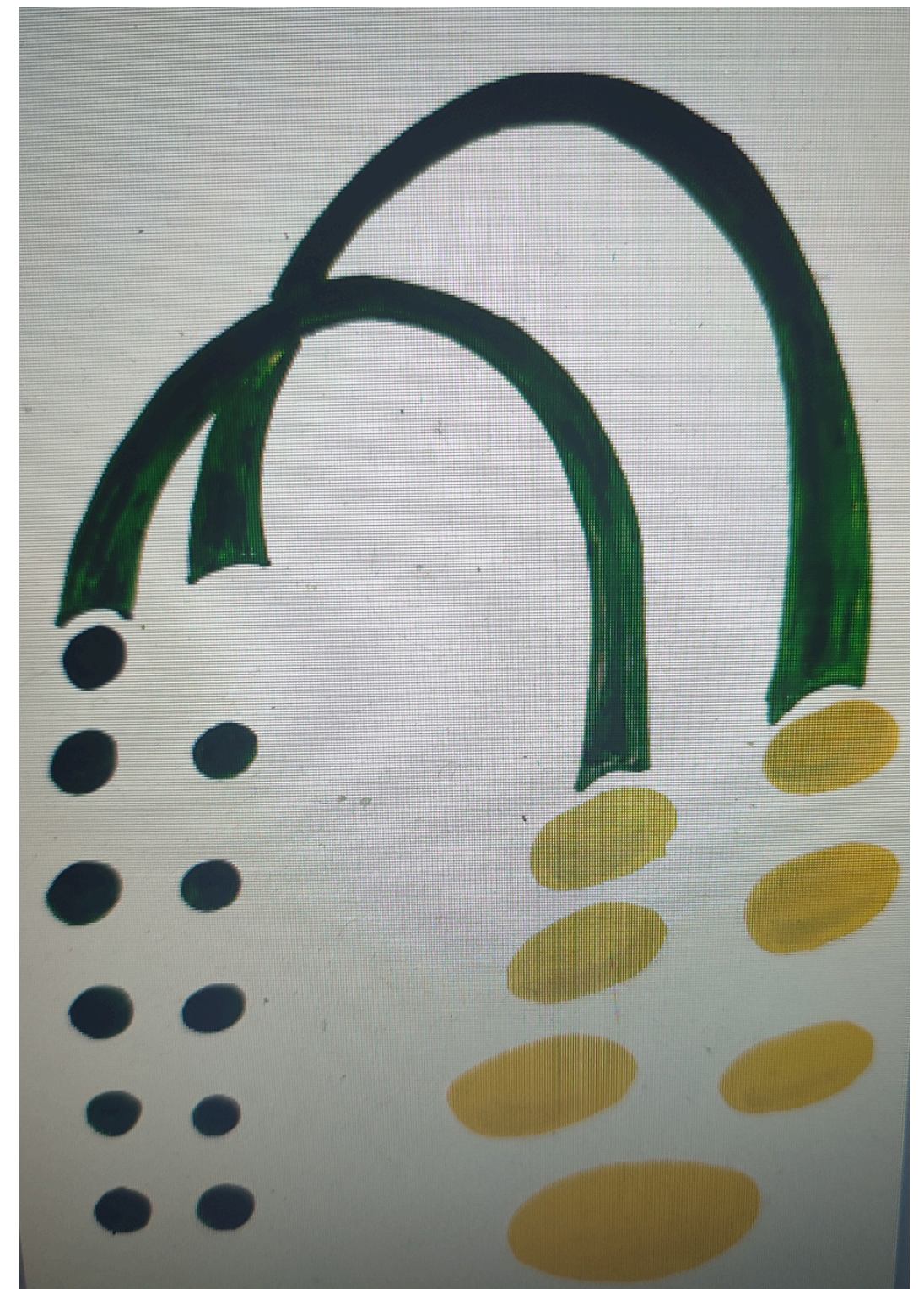
Toliau vedame pagal žalią liniją tardami

Paaa...

Dabar esi pavargęs ir žingsniuoti sunku:

Ba-ba-ba...

Tada visi pirštai krenta į didelį rutulį: **Bum!**

Fonetinė grafika

OOO – AA!

Pradedame nuo viršaus abiejų rankų delnais.

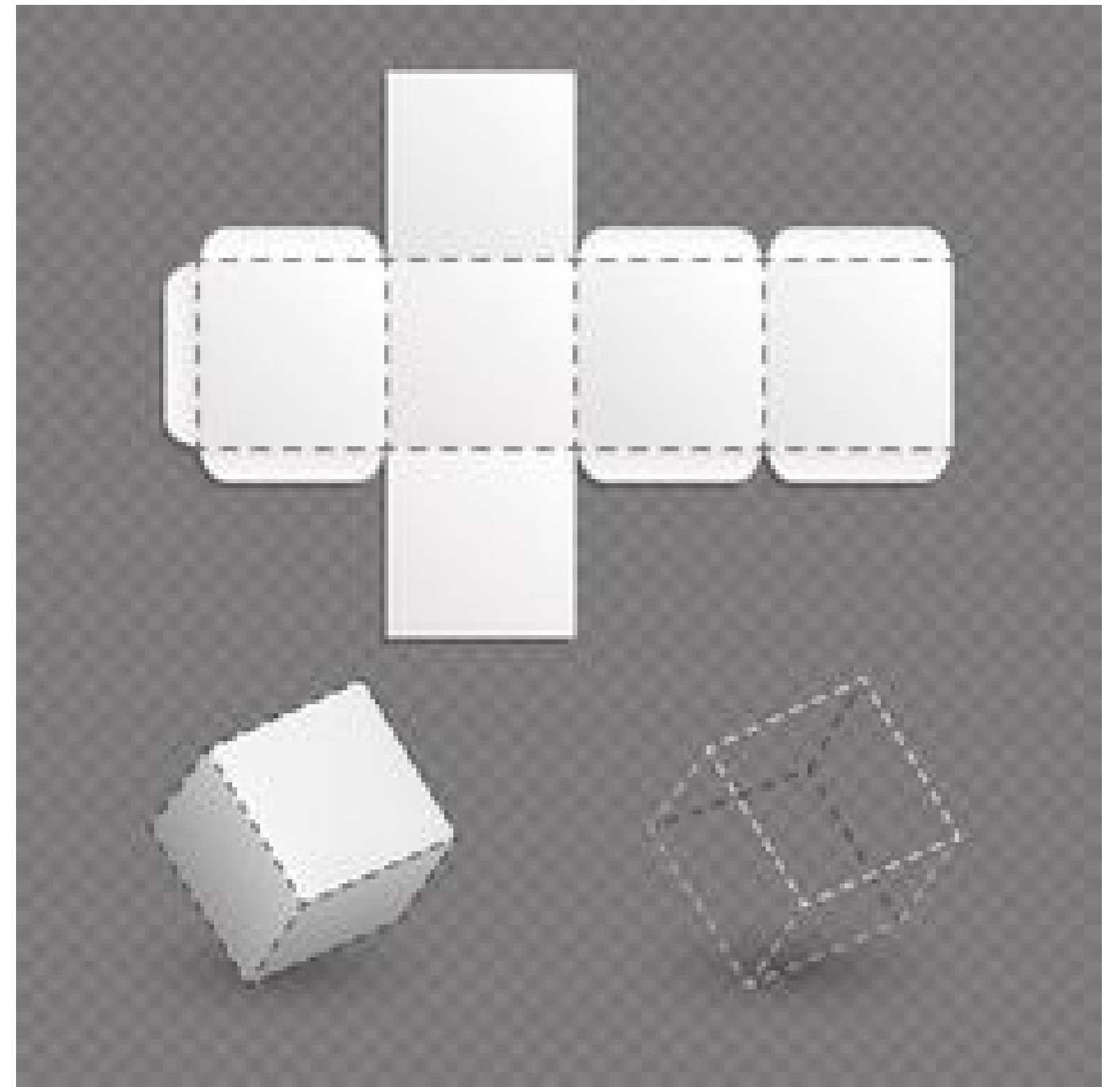
Braukiame žemyn tardami:

Ooooo

Rankos staigiai sukasi į šalis: **A!**

Praktinė užduotis mokytojams

Kavos pertrauka

